

زندان

زندان، محلی است برای مجازات و بازداشتن مجرم یا متهم از تصرف در برخی امور خویش و ایجاد محدودیت برای او. از منظر قرآن دارای فلسفه‌ها و انگیزه‌های معقول می‌تواند باشد و از این منظر زندان مورد تأیید قرآن می‌باشد.

فهرست مندرجات

- ۱ - تعریف زندان
- ۲ - اقسام زندان‌ها
- ۳ - انگیزه‌های نامعقول از زندان
- ۴ - زندان از دیدگاه قرآن
 - ۴.۱ - واژه سجن
 - ۴.۲ - واژه حبس
 - ۴.۳ - واژه امساک
 - ۴.۴ - واژه نفی
 - ۴.۵ - واژه ارجاء
- ۵ - رفتار انسانی با زندانیان
 - ۵.۱ - دیدگاه اسلام
- ۶ - نکته پایانی
- ۷ - منابع
- ۸ - پانویس
- ۹ - منبع

تعریف زندان

«زندان یکی از انواع «تعزیرات و امور بازدارنده از تخلفات است، به علاوه گاه برای جلوگیری از فرار یا تحت فشار قرار دادن بدهکاران برای ادا دیون، چاره‌ای جز بازداشت و زندانی کردن آن‌ها نیست».

[۱] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۱۹۳، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.

«زندان در معنای عام، کلمه محلی است که در آنجا متهمان یا محکومان کیفری با قرار یا حکم کتبی مقامات صلاحیت‌دار قانونی موقتاً یا برای مدت معین و با به طور دائم نگهداری می‌شود».

[۲] آخوندی، محمود، آیین دادرسی کیفری، ج ۳، ص ۸۷، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد، چاپ دوم، ۱۳۷۴.

اقسام زندان‌ها

پیش‌تر زندان‌ها در طول تاریخ، ظالمانه و به صورت ابزاری در دست افراد خودکامه، کینه‌توز و انتقام‌جو برای رسیدن به مقاصد نامشروع بوده است؛ ولی این مانع از فلسفه واقعی زندان و آثار مثبت آن در اصلاح افراد متخلف و مبارزه با فساد اجتماعی نیست.

[۳] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۱۹۸، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.

این سلب آزادی، یک اهرم سنگین برای فشار روی افراد زندانی است تا یکی از اهداف و فلسفه‌های ده‌گانه زیر تحقق یابد: زندان ایزابی و مجازاتی؛ این نوع زندان معمولاً برای کسانی است که مرتکب خلافی شده‌اند، آزادی آن‌ها را سلب می‌کنند تا متوجه زشتی اعمال خود بشوند و در آینده از تکرار چنان اعمالی خودداری کنند، دیگران عبرت گیرند....

زندان اصلاحی: این نوع زندان در مورد کسانی است که به عادت بدی گرفتارند؛ مانند معتادان به مواد مخدر.

زندان احتیاطی: این نوع زندانی، در مقابل حادثه مهمی (مانند قتل نفس و...) برای مدت موقت صورت می‌گیرد.

زندان تأدیبی: این نوع زندان بیشتر در مورد کودکانی است که جنبه تأدیبی و تربیتی را به همراه دارد.

زندان سیاسی: معمولاً زندانی سیاسی به کسانی می‌گویند که فعالیت‌های سیاسی آن‌ها مخالف مصالح جامعه و نظام موجود است.

[۴] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۰، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.

زندان استحقاقی: منظور از استحقاق در اینجا گرفتن حق است. همانند بدهکاری که از ادا دین خودداری می‌کند. زندان حفاظتی: معمولاً در انقلاب‌ها و طوفان‌های اجتماعی و هیجان احساسات عمومی مصداق‌هایی پیدا می‌کند.

انگیزه‌های نامعقول از زندان

درباره انگیزه‌های نامعقول و نامیمون از زندان به موارد زیر اشاره می‌شود:

۱. زندان انتقامی؛
۲. زندان برای درهم شکستن مقاومت‌ها؛
۳. زندان به منظور از بین بردن رابطه رهبری؛

۴. زندان برای رفع مزاحمت؛
۵. زندان به خاطر پاکی!

زندان از دیدگاه قرآن

واژه عربی زندان، چندین بار در آیات قرآن کریم بیان شده است:

← واژه سجن

واژه «سجن» با مشتقاتش در نه مورد از آیات قرآن مجید در **سوره یوسف** به مناسبت زندانی شدن این پیامبر بزرگ و پاک‌دامن به کار رفته است. به عنوان نمونه در **آیه ۲۸** سوره یوسف آمده: «يا صَاحِبِ السِّجْنِ اَرْبَابَ مُتَعَرِّفُونَ خَيْرَ اَمِ اللّٰهِ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ؛ [۵] یوسف/سوره ۱۲، آیه ۲۸. ای دوستان زندانی من! آیا خدایان پراکنده بهترند، یا خداوند یکتای پیروز؟! واژه سجن یک مورد هم در **سوره شعراء**، آیه ۲۹ دیده می‌شود که به داستان **فرعون** اشاره دارد که **موسی بن عمران** را تهدید به سجن می‌کند: «لَئِنْ اَتَّخَذْتَ الْهٰٓءَا غَيْرِيْ لَاجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ؛ [۶] شعراء/سوره ۲۶، آیه ۲۹. اگر معبودی را جز من برگزینی، تو را از زندانیان قرار می‌دهم».

← واژه حبس

واژه **حبس** در دو مورد در قرآن مجید به کار رفته است؛ اما نه در معنی زندان؛ ولی در **احادیث اسلامی** به طور وسیع و گسترده در این معنی به کار رفته است. یکی در **سوره مائده**، آیه ۱۰۶ [۷] مائده/سوره ۵، آیه ۱۰۶. و دیگری در **سوره هود**، آیه ۸. به عنوان نمونه در سوره هود آیه ۸ آمده: «لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ...؛ [۸] هود/سوره ۱۱، آیه ۸. از روی استهزا می‌گویند: چه چیز مانع آن شده است؟!»

← واژه امساک

سومین واژه قرآنی زندان «امساک» است که تنها در یک مورد در قرآن مجید به معنی زندان آمده است و آن در مورد زندان **زناکار** است که در آیه ۱۵ **سوره نساء** دیده می‌شود که عبارت است از: «فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُمْ فِى الْبُيُوْتِ حَتّٰى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ...؛ [۹] نساء/سوره ۴، آیه ۱۵. اگر گواهی دادند، آنان را در خانه‌هایشان نگاه دارید تا مرگشان فرا رسد؛ یا این‌که خداوند، راهی برای آنها قرار دهد».

← واژه نفی

چهارمین واژه قرآنی در مورد زندان، «نفی» از «ارض» (بیرون کردن از سرزمین) است که در آیه ۳۳ سوره مائده آمده است: «اَوْ يَنْقُضُوْا مِنَ الْاَرْضِ؛ [۱۰] مائده/سوره ۵، آیه ۳۳. از سرزمین خود تبعید گردند».

← واژه ارجاء

آخرین واژه «ارجاء» است که در دو مورد، در قرآن دیده می‌شود که در آیه ۱۱۱ **سوره اعراف** و آیه ۲۶ سوره شعراء آمده: «قَالُوْا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَبْعَثْ فِى الْمَدٰىنِ حٰشِرِيْنَ؛ [۱۱] اعراف/سوره ۷، آیه ۱۱۱. [۱۲] شعراء/سوره ۲۶، آیه ۲۶.

«کار او و برادرش را به تأخیر انداز، و جمع‌آوری‌کنندگان را به همه شهرها بفرست».

به یقین بسیاری از فلسفه‌هایی که برای زندان گفته شد، معقول و قابل درک است و در واقع زندان با توجه به آنها، یکی از ضرورت‌های اجتماعی است، چه برای مجازات مجرمان باشد، یا اصلاح و تأدیب آنها، یا قطع خطر، یا قطع ماده فاسد و یا غیر این‌ها، در قرآن مجید نیز اشارات متعددی به این معنا شده است که گذشت.

[۱۲] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۳، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.

رفتار انسانی با زندانیان

علی‌رغم سوء استفاده‌های فراوان که در طول تاریخ از موضوع زندان شده، این مسئله از دیدگاه اجتماعی و انسانی برای مبارزه با جرایم و جنایات و تربیت نفوس یک امر ضروری است، ولی با حدود و شرایط معین و حساب شده!

یکی از شرایط آن، این است که مسائل انسانی در مورد زندانیان به کار گرفته شود و با آنها به عنوان یک انسان معامله گردد، تزییفات ظالمانه درباره آنها عمل نشود، کسی به **گناه** دیگری زندانی نگردد، هیچ‌کس بیش از استحقاقش حتی یک ساعت در زندان نماند و تمام برنامه‌های آن در مسیر **تعلیم و تربیت** زندانی صورت گیرد و به تعبیر دیگر، زندان، یک مرکز مجرم‌پرور یا کانون انتقام‌جویی نیست؛ بلکه یک کلاس تربیتی است و ویژگی‌های چنین کلاس را باید داشته باشد.

[۱۴] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۷، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.

← دیدگاه اسلام

اسلام به رعایت حال زندانیان و اهتمام به آسایش آنان و اظهار **عاطفه** نسبت به آنها، توجه ویژه نموده است. اسلام عزیز می‌خواهد انسانیت زندانی را از نو بیدار کند و بنای شایسته جدیدی در زندگی او به وجود بیاورد که تاریخ زندان این همه حق قائل شدن را جز در پیشرفته‌ترین زمان‌ها به خود ندیده است تا جایی که باید ساختمان زندان دارای تسهیلات رفاهی باشد و زندانی را از سرما و گرما محفوظ نگاه دارد و او در آنجا احساس راحتی کند؛ و از این جهت است که می‌بینیم **رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)** زندانیان را در خانه‌های معمولی که سایر مردم در آنجا سکونت داشتند، حبس می‌فرمود که در آنجا نور و وسعت به اندازه کافی وجود داشت...

چیز دیگری که در اهتمام به زندانی و رعایت حال او بیش‌تر جلوه می‌کند، این است که اکثر **فقها** در مورد آداب قاضی توافق نظر دارند که بر او **واجب** است که به مجرد وارد شدن به یک شهر، کارش را به تفحص از حال زندانیان شروع کند و در پرونده آنها نظر نماید و به آزاد کردن کسی که برای حبس او موجبی وجود ندارد، فوراً اقدام نماید، تا احادی قریانی مسامحه‌کاری او نگردد...^[۱۵] وائلی، احمد، احکام زندان در اسلام، ص ۲۶۱-۲۶۶، مترجم مجد حسن بکائی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۵.

نکته پایانی

بالاخره در زندان، تعلیم و تربیت زندانی، توجه به بعد اخلاقی، شغل‌آموزی و گاهی سوادآموزی، انجام کارهای اقتصادی برای خود و دولت، مرخصی و اجازه برای ارتباط با **خانواده**، حفظ شئون خود و خانواده، تعلیم و تعلم و استفاده‌های دیگر که هم **آیات** و هم **روایات** و تاریخ به آن اشاره و توجه شده است. همچنین برخورد مردم در خارج از زندان و برخورد دولت با زندانیان باید حساب شده باشد. بحث عبرت‌آموزی، **ترجم**، زمینه‌سازی برای **آزادی** و... از جمله بحث‌هایی هستند که پیرامون زندان در قرآن قابل طرح و بررسی است. آنچه به اختصار باید بیان گردد، عبارت است از این‌که: زندان از منظر قرآن دارای فلسفه‌ها و انگیزه‌های معقول می‌تواند باشد و از این منظر زندان مورد تأیید قرآن می‌باشد و در برخی موارد زندان یک ضرورت اجتماعی محسوب می‌گردد، منتها در کنار آن باید به زندانی به عنوان یک **انسان** نگریست و تلاش گردد تا زندانی، انسانیت و **شخصیت** خود را باز یابد و مجدداً به جامعه محل **زندگی** برگردد. البته گاهی زندانی کردن به خاطر انگیزه‌های نامعقول و نامیمون است و حربه مستبدان است علیه **معصومان** و مصلحان.

منابع

۱. احکام زندان در قرآن، مجد حسن بکائی، ص ۲۶۱.
 ۲. پیام قرآن، حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، ج ۱۰، ص ۳۳۵.
 ۳. تفسیر نور، محسن قرآنتی، ج ۵.
 ۴. تفسیر المیزان، علامه طباطبایی، ج ۱۱.
- ذیل سوره یوسف آیات ۲۳ و ۲۶.

پانویس

۱. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۱۹۳، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.
۲. ↑ آخوندی، محمود، آیین دادرسی کیفری، ج ۳، ص ۸۷، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد، چاپ دوم، ۱۳۷۴.
۳. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۱۹۸، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.
۴. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۰، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.
۵. ↑ یوسف/سوره ۱۲، آیه ۳۸.
۶. ↑ شعراء/سوره ۲۶، آیه ۲۹.
۷. ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۱۰۶.
۸. ↑ هود/سوره ۱۱، آیه ۸.
۹. ↑ نساء/سوره ۴، آیه ۱۵.
۱۰. ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۳۳.
۱۱. ↑ اعراف/سوره ۷، آیه ۱۱۱.
۱۲. ↑ شعراء/سوره ۲۶، آیه ۲۶.
۱۳. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۲، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.
۱۴. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر موضوعی پیام قرآن، ج ۱۰، ص ۲۰۷، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب، ۱۳۷۴.
۱۵. ↑ وائلی، احمد، احکام زندان در اسلام، ص ۲۶۱-۲۶۶، مترجم مجد حسن بکائی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۵.

منبع

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «زندان»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۵/۱۲/۰۲.